بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي قد حرّك أفلاك الذوات بحركة جذب صمدانيته * وقد موّج أبحر الكينونات بما هبت وفاحت عليها من ارياح عزّ فردانيته * وقد طرّز الواح الوجود بالنقطة التي اندرجت واندمجت فيها الحروفات والكلمات * وأقمصها الطراز الاولية بما سبقت الممكنات في الوجود * وقابلت الفيوضات والتجليات قبل كل شيء عن الحضرة الاحديه * وألبسها

القميص الآخريه * بما كانت مكمل الكلمات اللاهوتيه
ومنتهى كلمة التوحيد في الجبروت الانبائيه * وجعلها
مبدء الكلمات التامات بما ظهرت وبرزت عنها الحقائق
والاعيان في الملكوت البدئيه * وقدرها مرجع كل
شيء بما رجعت اليها الحروفات العاليه * ودارت الدائرة
حول نفسها * وظهرت الاولية والآخرية في القميص
الواحديه * واتحدت الظاهرية والباطنية في النقطة
الاحديه * وانكشف جمال هذه الآية الفرقانية * في
المرآت الكينونيـة * هو الاول والاخر والظاهر
والباطن * وانا لله وانا اليه راجعون *

وأصلي وأسلم على أول جوهر قام به كل الشئون
الجوهرية في ملكوت الاسماء والصفات * وعلى أول نور
استنارت به زجاجة القلوب عند تجلي الذات * وأول نفس
هاج من مهب عناية الله وأحيي به هيا كل التوحيد
وحقائق التجريد من لطائف المجردات * وآله الذين
بهم اشتعلت سراج المعرفة في قلوب العاشقين وكانوا

في سماء العلم شموسا لامحات * وفي حقهم نزلت الآيات المحكمات والكلمات التامات * من لدى الله خالق الارضين والسموات

{ وبعـد } برناظر اين كلمات وواقف اين اشارات معلوم ومشهود بوده نظر بخواهش وطلب سالك مسالك هدايت وبندهٔ حلقه بكوش شاه ولايت * وطالب اسرار غيبيهٔ الهيه * وواقف اشارات خفيهٔ ربانيه * محب خاندان وأهل بيت حضرت مصطفى ودوست درويشان ومنظور نظر ايشان متوسل بعروة الله الوثقى والسبب الاقوى على شوكت باشا ولد مرحوم آغا حسين باشا وفقه الله لما يشاء اين درويش اراده نموده كه شرح مختصري وتفسير موجز ومفيدي بحديث قدسي مشهور كه { كنت كنزاً مخفياً فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق لاعرف } مرقوم داردا كرچه در صدف هر كلمهٔ ازاين نعمهٔ الهيه ورنهٔ ربانيه لئالي علم مكنون مالانهايه مستور كشته * ودراوعيهٔ هر حرفي ازآن بحور معاني

غير متناهيه مخزون كرديده * ولكن رشحي ازان بحر
موّاج وقطرهٔ ازآن يمّ نظر بخواهش دوستان مترشح
ميكردد * وأميد واريم كه درشرح اين كلمات قدسيه
واشارات لاهوتيه تأييدات خفيهٔ حضرت رب العزة
شامل كردد * واعانات ورحمت مكنونه أوظاهر شود *
وانه لهو الملك بالمستعان * ودر كنائز مستوره وخزائن
مختفيهٔ اين كلمات لاهوتيه اسرار خليقه وعلت خلق
موجودات وبعث ممكنات مخزون ومكنون كشته
(بدان) أي طائر كلشن توحيد وأي عندليب بستان
تجريد كه درمعرفت اين حديث (كنت كنزاً مخفياً
فأحببت ان أعرف فخلقت الخلق لاعرف) بمعرفت
چهار مقام احتياج است * واين حديث درلسان خواص
وعوام جميعاً مذكور است ودر كل صحائف وكتب
مسطور * وأمامعرفت چهارمقام (أول) كنز مخفي است
(وثاني) مقامات ومراتب محبت (وثالث) مقام
خلقت وأمثال آن (ورابع) مقام معرفت *

﴿بدانكه﴾ درعرف صوفيه مذكوراست كه غيب هويت درمرتبهٔ أحديت جميع أسماء ازساحت قدسش دور وبي اسم وصفت مشهوراست* زيرا اسماء حق مرايا صفاتست وصفات حق درمرتبهٔ أحديه عين ذات حقند بدون شائبهٔ تفاوت وامتياز بقسمي كه سلطان عرصهٔ علم وحكمت وبادشاه كشور ولايت حضرت ﴿علي ابن أبي طالب﴾ عليه التحية والثناء ميفرمايد ﴿كمال التوحيد نفي الصفات عنه﴾ بلي أسماء وصفات ذاتيهٔ ثبوتيه ازذات حق درهيچ رتبه سلب نكردد ولىكن دران مقام أسماء وصفات ازيكديكر منفصل نه* وهم ازان ذات بي جهت ممتاز نيستند* وحقائق شئونات الهيه بعضي ازبعضى وازان ذات غير متعين ممتاز وتفصيل نكرديده نه علما ونه عيناً مثلا مابين اسم عليم ازبصير وسميع وأسماء ديكر واين صفات ذاتيه ازذات وحقائق وأعياني كه قابل ومنفعلند ازاين أسماء وصفات فرق آشكار نكشته بلكه أعيان وحقائق وماهيات أشياء دراين رتبهٔ عزأحديه شئوناتي

هستند مرذات را بدون شائبهٔ غیریت ازکمال وحدت
وفنا وذات أحدیت را دراین رتبهٔ أکبر که میفرماید
﴿کان الله ولم یکن معه من شیٔ﴾ بکنز المخفی وغیب
الهویه وصرف الاحدیه وذات بحت ولا تعیین
صرف وغیب الغیوب وغیب الاول ومجهول المطلق
ومجهول النعت ومنقطع الوجدانی وسائر أسماء دیکر
تعبیر نموده‌اند * دیکر ذکر مقصود وملاحظهٔ
که نموده‌اند درهر کدام ازاین تعبیرات سبب تطویل
کلام کردد * باری مثالی ازبرای این مقام ذکر نمائیم
تامشهود ومعلوم کردد حقیقت این رتبه ومقام اکرچه
ازبرای آن ذات أحدیت بهیچوجه مثل نتوازد زیرا
ازعقول وادراك برتر وازتشبیه وتمثیل اعظمتراست *
درتصورذات اورا کنج کو * تادراید درتصورمثل او
چنانچه میفرماید ﴿لیس کمثله شیٔ﴾ ودلائل بسیار
وبرهان بیشمار براین مطلب هست ولکن ازبرای
آنکه شاید نفحهٔ ازروائح قدس أحدیت ونسیمی

از رضوان حکمت ومعرفت بمشام سالکین سبل هدایت وطالبین اسرار حقیقت بوزد * وأطیار عقول وادراك ازآشیان حیرت وسرکردانی بربرد ﴿لهذا﴾ خمر حیوان اسرار حقائق ومعارف را درجام منیر تشبیه وکأس رقیق تمثیل برتشنکان بادیهٔ حیرت بنوشانند * مثلا درنقطهٔ ملاحظه فرمائید وبحروفات وکلمات که چکونه درهویت وحقیقت نقطه درکمال محو وفنا مطوی ومکنونند بقسمی که بهیچوجه آثار وجود ازحروف وکلمات مشهود نیست وازیکدیکر هم امتیازی درمیان نه بلکه محو صرف وفانی بحتند ووجودی جز ذات نقطه موجود نه بهم چنین أسماء وصفات الهیه وشئونات ذاتیه درمرتبهٔ أحدیه فانی صرف ومحو بحتند بقسمی که نه رائحه وجود عینی استشمام نموده‌اند ونه علمی * واین نقطهٔ أصلیه کنز مخفی این حروفات وکلمات است ودراو مندرج ومندمج بوده وازاو ظاهر کشته چنانچه بدر منیر أفلاك علم ومعرفت ونقطه ومرکز دائرهٔ ولایت

أسد الله الغالب (علي بن أبي طالب) عليه التحية والثناء
ميفرمايد ﴿ كل ما في التوراة والانجيل والزبور موجود
في القرآن وكل ما في القرآن في الفاتحة وكل ما في الفاتحة
في البسملة وكل ما في البسملة في الباء وكل ما في الباء في
النقطة وأنا النقطة ﴾ وهم چنين درا حد ملاحظه فرمائيد
كه جميع أعداد ازاو ظاهر وخود داخل عدد نيست
چه كه مبدء جميع أعداد أحد است * وأول تعين وظهور
أحد واحد است * وازواحد جميع أعداد موجود شود
حال اين اعداد در احد بكمال بساطت ووحدت منطوي
بودند * وكنز مخفي كل اعداد بود واز او ظاهر شدند
پس ملاحظه فرمائيد كه باوجود انكه از نقطه جميع
حروفات وكلمات ظاهر واز أحد كل أعداد مشهود
نه نقطهٔ أوليه از مقامات علو خود تنزل نموده ونه أحد
از مراتب تقديس بازمانده * بارے اين مقام كنز
مخفي است كه در لسان طايران كلزار توحيد وعندليبان
كلشن تجريد مشهور ومذكور است * وچون درغيب

هويه حركت حبيه وميل ذاتي كمال جلاء واستجلاء اقتضاء نموده وكمال جلاء درنزد بعضي ازعارفين ظهور حق است سبحانه بنفس خود بصور أعيان واستجلاء مشاهـده جمال مطلق است تجليات جمال خويشتن را درمرایاء حقائق وأعیان ﴿لهـذا﴾ شئونات ذاتيـه بواسطهٔ فيض اقدس ازمرتبهٔ ذات درمرتبهٔ حضرت علم ظاهر كشته واين أول ظهور حق است از كنز مخفي درحضرت علم وازاين ظهور أعيان ثابته بوجود علمي موجود شدند *وهر كدام على ماهو عليه درمرآت علم الهي ازهم ممتاز كشتند *واين مرتبهٔ ثانويه مترتب است برمرتبهٔ أوليه كه غيب أحديتست واين مرتبه را بغيب ثاني وواحـديت ومرتبهٔ أعيان ثابتـه تعبير نموده اند وأعيان ثابته صور علميهٔ الهيه هستند كه رائحـهٔ وجود استشمام نموده اند ولـكن بوجود علمي موجودشدند وازهم ممتاز كشته اند واين مرتبـهٔ ثانويه نيز بكنز مخفي تعبير كردد * زيرا كه أعيان وحقائق كه معلومات حقند

درمرآت علم نیز بکمال خفا وبساطت ووحدت درذات
مندمج ومندرجند چه اکر بحو تکثر بودند خارج ازدو
قسم نبود یا ازاجزائی بودند مرذات را یانه درصورت
أجزاء ترکیب لازم آید درذات حق وترکیب مستلزم
احتیاج است زیرا دروجود محتاج باجزاست * واحتیاج
شان ممکن استیه * وحق سبحانه غنی بالذات است *
ودرصورت غیرأجزاء قدیم است یاحادث اکر قدیم است
تعدد قدماء لازم اید * واکر حادث است این نیز
باطل است * زیرا علم ازصفات قدیم است * وعلم
بی معلوم ممکن نبود * پس این معلومات لم یزل درمرآت
علم الهی موجود بوده * وکذشته ازاین لازم آید که ذات
محل حوادث کردد واین نیز باطل است * ولکن
بعضی ازعارفین رموز غیبیه وواقفین أسرار خفیه الهیه
که چشم ازحدودات تشبیه وتمثیل عوالم کثرت
بردوختند وحجبات نورانیه را بنار موقدهٔ ربانیه
بسوختند وببصر حدید ونظر دقیق درمقامات توحید

ملاحظه نمودند جميع أعيان و ماهيات وحقائق وقابليات را
ازساحت قـدس حضرت علم كه عين ذات حق است
بعيد دانند * ان شاء الله دربيان مراتب وأقسام خلقت
مجملا درهمين رساله ذكر خواهدشـد ﴿ باري ﴾ اين
مرتبه ومقام كنز مخفي است كه مذكورشد * وچون
آن غيب هويه بذاته لذاته تجلي فرمود وبنفسه لنفسه
ظهور نمود شاهد محبت كه درسرادق ذات أحديت
پرده نشين گشته جمال ظهور كشود ورخ نمود
﴿ بدان ﴾ أي مخمور بادۀ عشق ومحبت الهي وسرمست
جام منيرجذب وخلت رباني كه مقام عشق ومحبت فوق
عالم احصاو بيان طائر است * وطائران عقول وأفكار
ازادراك كش قاصر وواقفان أسرارخفيه وعارفان رموز
أحديه بيك جهـة ازحقيقت اين لطيفۀ ربانيـه ودقيقۀ
صمدانيه دم نزدند ولب نكشودند * زيرا عشق ومحبتي
كه درذات حق قبل ازظهور شئونات ذاتيه ازمرتبۀ
أحديت در مرتبۀ أعيان علم افراخته * وغيب هويت

بجمال خود در نفس خود نرد محبت باخته که مبدء جمیع
عشقها وشوقها وسرمایهٔ همهٔ محبتها وشورهاشد آن عشق
ومحبت عین ذات حق بوده خارج وزاید بذات نبوده
وذات حق لم یزل غیر معروف وغیر موصوف بوده *
وادراك هیچ مدرکي بمعرفت حقیقت وکنه اوپی
نبرده * واکر طیور عقول وافکار دهرهاي بی حد
وشمار درهواي معرفت آن ذات احدیت پرواز نمایند
شبري طي نمایند
بکنه ذاتش خرد بردبي * اکر رسد خس بقعر دریا
وعشق ومحبتي که از تجلیات وفیوضات این محبت غیبیه
الهیه در دل وجان عاشقان جمال ذوالجلال اتش افروخته
وجمیع سبحات وحجبات را بتابش ورخشش سوخته
بقسمي که از حقائق این مخموران بادهٔ الست واین
مدهوشان مي پرست جز ذکر دوست باقی نکذاشته
وعلم قدرت وعزت ﴿اذا جاء الحق زهق الباطل﴾
بر اتلال وجود این اظلال فاني افراشته تا نفسي ازاین

جام روح بخش الهي ننوشد لذتش نداند * وتاقلبي باين نار موقدهٔ رباني نيفروزد تصورش نتواند ﴿ من لم يذق لم يدر ﴾ البته طيور عقول وأفكاري كه ازأسفل دركات ملك پرواز نموده چگونه درجوّ سماء ملكوت وفضاي جان فزاي لاهوت طيران نمايند مگرانكه بدائع رحمت الهي ولوامع مكرمت سبحاني أورا احاطه نمايد وبجناح عز توحيد درریاض قدس تجريد پرواز نمايد تاازاين كوثر عذب فرات واردگردد وازاين چشمهٔ حيات بنوشد وازين فواكه جنت قدسيه مرزوق شود * ولكن بعضي ازمتغمسين أبحر معاني وراكبين فلك حكمت لدنى ربانى شوقا للطالبين وجذبا للسالكين رشحي ازطمطام معاني وطفحي ازغمام معرفت سبحاني درمراتب ومقامات محبت بيان نموده اند ودُرّ علم وحكمت را بألماس تبيان سفته اند ومراتب محبت رابر چهارمرتبه معين نموده اند * واين عبد دراين رساله پنج رتبه ذكر نموده اگرچه درنزد اين ذرهٔ فاني

بنظري مراتب محبت بی حد وشماراست * وبنظري
درقیص وحدت آشکاراست * زیرا اختلاف مقامات
محبت ازاختلاف مراتب ومقاماتست چه که درهر
عالمي ازعوالم ومرتبهٔ ازمراتب مغناطیس أحدیه
مشهوداست * که جذب حقائق کل شیٔ وکشش
رقائق کینونات در قبضهٔ اقتدار اوست وآن مغناطیس
أحدیه مقام محبت وخلت است * اکر عوالم ومراتب را
انتها وشماري ممکن بود مراتب محبت هم بمقامات
معدوده ومراتب محدوده معین کردد * وازهمین جهت
که اختلاف مقامات محبت ازاختلاف مراتب است
نه ذات وحقیقت (لهذا) اکر بنظر دقیق نظر نمائي
وبصر را از ملاحظهٔ اعداد وکثرت بپوشاني وبمنظر
أکبر وحدت نظر نماي وازمفازهٔ مهالك تحدید بشاطیٔ
بحر توحید وارد کردي دیکر قلم امکان را قدرت نه
که دراین مقام روحاني رقم کشد ولسان عالم فاني را
جرئت وجسارت نه که ازاین مرتبهٔ رباني دم زند

﴿ باري ﴾ بعضي ازو اقفين أسرار توحيد دربيان حقيقت
محبت بدين نغمهٔ الهي وبدين رنهٔ صمداني ترني نموده اند
كه محبت ميل حقيقي است بجمال خود جمعاً وتفصيلا
وآن محبت روحاني وميل رحماني يا ازمقام جمع بجمع بود
وان شهود جمال هويت است جمال وكمال خود را بذات خود
بدون توسط مجالي ومراياء كائنات واين تجلي وظهور
ذات است درنفس ذات چنانچه حقائق عاشقين دركتم
عدم مستور لكن ذات أحديت علم عشق ومحبت
افراخته ٭ وأعيان مجتذبين درسرادق هويت مختفي لكن
معشوق حقيقت باجمال وكمال خويش نرد محبت باخته
ويا ازجمع بتفصيل است چنانچه آن ذات يكانه درمظاهر
بي حد وكرانه مشاهدهٔ أنوارجمال خود نمايد وآن غيب
أحديه درمراياي معقوله ومجالي قدسيه ملاحظهٔ عكس
طلعت بي مثال خود فرمايد ٭ ويا ازتفصيل بتفصيل چنانچه
أكثر افراد انساني عكس جمال مطلق را درمراياء
حقائق ممكنات مشاهده نمايند واشراقات أنوارصبح

الهي را در مجالي موجودات ملاحظه كنند واين مقامي است كه ميفرمايد ﴿ سنريهم آياتنا في الآفاق ﴾ كه مقام علم اليقين است

﴿ وبدانكه ﴾ بر عاشقان جمال بي مثال ومجذوبان حضرت ذو الجلال در بعضي از أوقات بحسب المجالي والمرايا تجلي كردد چنانچه حضرت موسى على نبينا وعليه السلام لمعان وبوارق تجليات غيب أحديت را در شجرهٔ لا شرقية ولا غربيه مشاهده نمود ونداي روح بخش ذات هويه را از آن نار موقدهٔ ربانيه استماع فرمود واز اين نداي جانفزاي الهي وتجليات أنوار فجر رباني در قلب مباركش سراج محبت ومصباح خلت ومودت برافروخت * وحجبات غيريت وكثرت را بين المظهر والظهر بسوخت چنانچه سلطان سرير عزت ومليك عرصهٔ ولايت حضرت امام حسن عليه التحية والثناء در اين مقام ميفرمايد *

وعندي جوهر علم لو أبوح به * لقيل لي هذا يعبد الوثنا

وغمام فائض ابن فارض كفته

وكل مليح حسنه من جمالها * معارله بل حسن كل مليحة

بعضي از عارفين اينمقام را بعشق مجازي تعبير نموده اند لكن نه چنان است بلكه عشق مجازي شبح وصورت اين مقام است * زيرا اينمقام از سازج تجريد ولطائف توحيد است ودر عرف عاشقين وعارفين بتوحيد شهودي تعبير شده ﴿ چنانچه ﴾ حكايت كنند كه عارفي بديدهٔ صافي درعوالم ملك وملكوت نظر ميكرد واز كورستاني كذر مينمود سائلي پرسيد كه چه ميكني كفت غير انچه مردم ميكنند زيرا مردم خدارا جويندونيابند ومن غيرخداراجويم ونيابم * ويا آن ميل ومحبت ازتمام تفصيل بجمع است وآن مشاهده ومحبت عاشقين ومجذوبين است جمال ان ذات أحديت ومعشوق حقيقت را لكن منزه از غبار تيرهٔ وسائل ووسائط ومبرّا از كدورت مجالي ومرايا وسالكين دراينمقام از كثرات وجود بواحد حقيقي ناظر كردند وچنان

در تجليات جمال قديم ودر اشراقات افتاب طلعت محبوب جميل محو ومستغرق كردند كه ازكائنات بي خبر شوند وازممكنات سفر كنند تادر فضاي جانفزاي لقاء جمال ذات أحديت مقر كزينند ازقطره فاني ببحر باق راجع كردند وسراج تحديد خاموش نمايند ومشعل توحيد برافروزند وچشم ازمشاهدهٔ اشراقات وتجليات شمس حقيقت درخاك پاك نمايند ودرخورشيد افلاك نكرند ونظر را ازملاحظهٔ بدر عالمتاب درجسم آب منقطع نمايند وقمر منير را درسماء رفيع بانوار بي حد وحساب مشاهده فرمايند واين مقامي است كه ميفرمايد ﴿اني وجهت وجهي للذي فطر السموات والارض حنيفاً وما أنا من المشركين﴾ اين رتبهٔ چهارم ازمحبت بود * اما رتبهٔ پنجم ازمحبت ان ميل روحاني ومحبت وجداني عاشقان جمال أحديت است بجمال خود درنفس خود واين مقام ومرتبه ازمحبت ازجمع بجمع حكايت نمايد زيرا اين مقام ازعنصر لاهوتي خلق شده وازلطيفهٔ رباني

موجود كشته حقائق ملكوتي وماهيات جبروتي را
از اين رائحـهٔ رضوان أحديت ونفحهٔ كلشن هويت
نصيبي نه ونفوس مقيـده وأرواح محدوده را ازاين
مائدهٔ قدسيه بهرهٔ نه * ودراين مقام تجليات غناي بحت
واستغناء بات ازسلطان أحديه درحقائق سلاطين ممالك
توحيد تجلي كردد وغناي حقيق ودولت دائمي ﴿يوم يغني
الله كلا من سعته﴾ دراين مرتبهٔ اعز أعلى رخ كشايد
وسالك دراين مقام ازباديه محو وسركرداني برشاطي
بحر بيكران وقلزم بي پايان ﴿وفي أنفسكم أفلا تبصرون﴾
ودركلستان حقيقت وبوستان هدايت ﴿ اقرأ كتابك
كفى بنفسك اليوم عليك حسيباً﴾ داخل شود ولمعات
تجليات جمال أحديت را ازفجر جمال خود طالع بيند
وروائح رضوان حقيقت را از رياض توحيد وكلشن
تجريد كه درقلب مبروكش سرسبز وخرم كشته ساطع
يابد ازفقدان صرف بردولت بي زوال پي برد وازفقر
كلي ومسكنت واقعي برغناي حقيقي وثروت دائمي

ابدي رسد جميع أسماء را ازمشرق اسمش ظاهر بيند
وجميع صفات را ازمطلع ذاتش باهر يابد جمال خود را
درجمال حق فاني نكرد وجمال حق را درجمال خود باقي
يابد چنانچه شمس فلك توحيد وبدر سماء تفريد حضرت
خاتم النبيين صلى الله عليه وسلم درعروج معارج أحديه
ازمزمار نداي جانفزاي معشوق حقيقت وغيب هويت
نغني (قف يا محمد أنت الحبيب وأنت المحبوب) استماع نمود
ودر گلزار ملك وملكوت وگلستان حقيقت ولاهوت
بدين نغمهٔ الهي نغني فرمود كه (لي مع الله حالات هو انا
وأنا هو الا هو هو وأنا أنا) ودراين مقام ستارهٔ هستي
ووجود مقيد درمغرب نيستي وفنامتواري گردد وآفتاب
هستي مطلق ازفجر أحديت بي نقاب سربرارد وطلوع
فرمايد واتحاد ساقي وشراب وشارب اشكار گردد
فنعم ماقال *

روح دل كومست جام قدسي است
خودمي وخودساغر وخودساقي است

باری این مقام أعظم أکبر درمرتبۀ أولیه مختص است بشموس حقیقت که ازفجر الهي طلوع نمودند وطلوعشان را طلوع وغروبي نه ودرمغرب رباني غروب نمودند وغروبشان را افولي ونزولي نه بلکه لم یزل ازصبح الهي أنوارجمالشان برهیا کل توحید لائح ورخشنده است ولا یزال دروسط الزوال خورشید طلعتشان برحقائق تجرید روح بخشنده ولکن تجلیات این مقام ازاین شموس لانحات درمرایاء حقائق سالکین وطالبین تجلی فرموده چنانچه اکرمرات قلوب از کدورات عوالم کثرت وحدود ممتاز کردد تجلیات این مقام دراو منطبع اید * واکر زجاجۀ نفوس ومشکوة صدور بقوت نفوس قدسیه صافي ورقیق شود سراج فیوضات الهیه دراو مشتعل کردد * باري أي سالك سبیل هدایت نظر را دقیق نما وبصر را رقیق فرما تادراین پنج رتبه از مراتب محبت که ذکر شد جمیع مقامات محبت را که درکل عوالم جمع وتفصیل وجمع جمع وتفصیل

تفصيل مندمج ومندرج است ادراك فرمائي وهمچنين
بعضي ازواقفين اشارات قدسيه براند كه محبت حق
بعبادظهور تجليات الوهيت وابقاءصفات لاهوتيت است
درهيا كل ومجالي ناسوتيه ومحبت عبد بحق انعدام
هستي وافناء صفات ناسوتي است دربقاء لاهوتيه
وظهورات الوهيه چنانچه گفته اند كه ﴿ محبة الله للعبد
ابقاء اللاهوتية في فناء الناسوتية ومحبة العبد لله افناء
الناسوتية في بقاء اللاهوتية ﴾ وبهمين دورتبه اختصار
نموده اند ونسبت محبت بحضرت رب العزة حقيقت
دانند ولكن نسبتش را بعبد مجازي دانند زيرا محبت
حق أصل است وسبقت داشته برمحبت عباد چنانچه
درآية مباركه ميفرمايد ﴿ فسوف يأتي الله بقوم يحبهم
ويحبونه ﴾ باري ابن طيرفاني اگر تاقيام الساعة دركلستان
عشق برشاخسار شوق ببدايع نغمات روحاني تغني نمايد
مراتب ومقامات ان اتمام نپذيرد وبآخر نرسد * لهذا
بدين چند كلمه اختصار نموديم ﴿ وأما مقام خلقت ﴾

بدانكه مخلوقات برچند قسمند قسمى خلق ارحام است
كه درارحام خلق شوند وقسمى خلق الساعه است
كه بنفسه متكون كردند چون حيوانات كه دراثمار
توليد يابند وقسمي دربيضه موجود شوند واين أقسام
خلقت أجسام است ولكن خلق باطنيه الهيه وبعث
خفيه ربانيه خاق ديكر وبعثي ديكر است وان خلق
أرواح قدسيه است درهيا كل موحدين ودرأفئدهٔ
عارفين وخلق أعيان وحقائق است درملكوت سموات
وأرضين اكرچه بعضي ازعارفين أعيان وقابليات
وحقائق وماهيات را مجعول ومخلوق ندانند بچند دليل
﴿أول﴾ انكه كفته اند كه شأن مخلوقات ومجعولات
حدوث است وحادث ان است كه نبوده بعد بوجود ايد
واين حقائق وأعيان لم يزل در مرآت علم حضرت
رب العزة موجود وثابت بوده چه كه علم بي معلوم
ممكن نشود وعلم ازصفات ذاتيه است كه عين ذاتست
وقديم است * پس اكر كوئيم كه اين حقائق وقابليات

حادث است استغفر الله معتقد بجهل درذات واجب الوجود شده ایم چه وجود علم منوط بوجود معلومات است * واکر معلومات حادث بود لازم اید که ازذات حق قبل ازخلق معلومات سلب علم کردد واین کفري است صراح ﴿ وثاني ﴾ انکه بدلائل عقلیه ونقلیه ثابت ومبرهن است که جبر باطل ودرافرینش حق باید جور واجبار نمود * وعدالت کلیه الهیه را ثابت کرد * چه اکر کوئیم حق سبحانه کینونتي را برسعادت وکینونتي را برشقاوت خلق نمود اکراه واجبار درخلقت لازم اید وحال انکه جعل وخلق ممکنات نسبت بان سلطان وجود یکسان است چنانچه میفرماید ﴿ ماتری في خلق الرحمن من تفاوت ﴾ وهمچنین ﴿ وما خلقکم وما بعثکم الا کنفس واحدة ﴾ وچون ثابت است که حضرت رب العزة موجودات وممکنات را بطریق اجبار واکراه خلق نموده پس باید بانچه مقتضاي قابلیت ایشان است خلق فرماید تاخالي درعدل کلي

الهي ومقام اعطاء كل ذي حق حقه راه نيابد * در اينصورت
جائز نموده ونيست كه قابليات موجود است وماهيات
ممكنات معدوم بوده وبعد موجود شدند وانچه مقتضاي
ذاتي ايشان است از سعادت وشقاوت طلب نمايند * زيرا
در اينصورت اين ماهيات وقابليات شيء نبوده بلكه
عدم صرف بوده چگونه وجود را قابلند وعدم را قابليت
وجود نبود چه كه اتصاف شيء بنقيض خود ممكن نبود
پس باين دلائل عقليه اين حقائق كه گاهى تعبير ازان
بماهيات وقابليات وأعيان نمايند لم يزل بوجود علمي
موجود ودر مرآت ذات حق بنحو بساطت ووحدت
مندمج ومندرج بوده نه بنحو تكثر چه وجود كثرت
در ذات واجب الوجود نقص است * بدلائلي كه ازپيش
گذشت ولكن بعضى ازواقفين اشارات خفيه
ومتعارجين معارج أحديه برانند كه حقائق وقابليات
مخلوق ومجعولند وأعيان وماهيات حادث ومعلول
ورائحة از روائح قدس لاأوليه استشمام نموده اند ونسيمي

از رياض عن قدم استنشاق نكرده اند ودر رضوان
توحيد بر اغصان تجريد وافنان تفريد بدين نغمهٔ لاهوتي
ورنّه ملكوتي در كشف اشكالات ورفع محذوراتي
كه از پيش كذشت در تعلق علم بمعلومات تغني نموده اند
وبچند دلائل متقنه وبراهين محكمه درانكه علم الهي
مستلزم وتابع معلومات نيست تمسك وتشبث جسته
﴿ دليل أول ﴾ انكه استدلال نموده اند برانكه صفات
وأسماء ذاتيه ثبوتيه ازعليم وبصير وسميع وسائر صفات
ذاتيه درعالم أحديه عين ذات حق است بدون شائبه
غيريت وامتياز بين الصفات والذات تقسمي
كه در مرتبهٔ ذات علمي غير ازذات نه وذاتي دون علم نه
بلكه دران مرتبه علم عين ذات وذات عين سمع وسمع
عين بصر وبصر عين حيات وحيات عين ذات است
چنانچه دركتب شيخ أكبر از فتوحات وفصوص
اشاره باين مطلب بلند أعلى بسياراست * واين اطلاقات
متعددهٔ متكثره بران ذات أحديت از سميع وبصير

وعلم تعبيرات كماليه وعنوانات شيء واحد است * والا
دران مرتبهٔ أكبر أعظم صفاتي غير ذات موجود نه
چنانچه پادشاه عرصهٔ ولايت وعنقاء مشرق علم وحكمت
حضرت ﴿ على بن أبي طالب ﴾ كرم الله وجهه ميفرمايد
﴿ كمال التوحيد نفي الصفات عنه ﴾ چه اكر دربين
صفات وان ذات أحديت فرق اشكار وامتيازي نمودار
بود خارج از دوجهت نبود يا جزء ذات بودند يا خارج
ازذات درصورت أجزاء تركيب لازم ايد * وان نيز
بدلائل عقليه ونقليه باطل است ودرصورت غير أجزاء
تعدد قدماء لازم ايد وان نيز بدلائل عقليه ونقليه
باطل است * پس ثابت ومبرهن كشت كه جميع
صفات ثبوتيه عين ذات أحديت است بدون امتياز
واختلاف واحدي بكنه ذات أو پي نبرده وحقيقت ان
جوهر الجواهر را درك ننموده لم يزل درعلو تقديس
وسمو تسبيح خود منزه ازادراك موجودات ومقدس
از احاطهٔ عقول ممكنات بوده چنانچه شمس سماء تفريد

وشمع شبستان توحید خلاصة المرسلین خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم در مقام معرفت ان ذات أحدیت بنغمهٔ ﴿ ماعرفناك حق معرفتك ﴾ در فضای ملك وملكوت تغنی نموده اند وبرنه ﴿ رب زدنی فیك تحیراً ﴾ براغصان شجرهٔ وجود ترنی فرموده اند زیرا علم بهر شیء احاطه بان شیء است تانفسی برشیء احاطه نماید حقیقت انرا ادراك نكند چنانچه میفرماید ﴿ ولا یحیطون بشیء من علمه ﴾ وهمچنین میفرماید ﴿ بل كذبوا بما لم یحیطوا بعلمه ﴾ واین بسی واضح واشكار است * كه هیچ موجودی نتواند كه احاطه بران ذات أحدیت نماید پس چون ثابت كشت كه معرفت ذات حق ممتنع ومحال است ومعرفت علمی كه عین ذات حق است نیز ممتنع ومحال است چه كه بین ذات وصفات بهیچ وجه من الوجوه فرق موجود نه درانصورت ان علمی كه عین ذات است هیچ نفسی بكنه أوپی نبرده وادراك وتعقل نموده تا مطلع كردد وملاحظه نماید

که علم حق باشیاء چگونه است مستدعی معلوماتست
بانه وتابع حقائق وقابلیات أشیاء است بانه بلی درحیز
امکان علم بی‌معلوم ممکن نگردد ولکن درذات هیچ
نفسی ادراك نموده ودرامتناع معرفت شئون وصفاتیکه
عین ذات حق است بلبل بستان تمجید وعندلیب
گلستان تجرید (أسد الله الغالب علي بن أبي طالب)
کرم الله وجهه باکمل بیان وأفصح تبیان بیان نموده‌اند
وحقیقت این مطلب بسند أعلی را بچند کلمات لطیفه
مکشوف وعیان فرموده‌اند اینست بیان آنحضرت
که میفرماید (من سئل عن التوحید فهو جاهل ومن
أجاب عنه فهو مشرك ومن عرف التوحید فهو ملحد
ومن لم یعرف التوحید فهو کافر) یعنی اگر نفسی
ازتوحیدیکه عین ذات أحدیت وغیب هویت است
سؤال نماید دلیل برجهل آن سائل است زیرا سؤال
ازشیئ که ادراك ان ممتنع ومحال است مدلّ برجهل
ونادانی است وهرنفسی هم که این سؤال را جواب

کوید ازبراي ان واحد أحد شريك ومانندي جسته
زاترا انچه بعقل وادراك خود تعقل وتصور نموده ان
صور خياليه وتصورات عقليه خود اواست وان غيب
الغيوب معروف هيچ نفسي ومعلوم هيچ عالمي نكردد
پس انچه ادراك وتصور نموده آن را شريك حضرت
حق سبحانه انكاشته وهر نفسي كه ادعاي معرفت
توحيدي كه عين ذات حق است نمايد ملحد است *
زيرا انچه بعقل وادراك خود شناخته ودرك نموده ان
غير ذات حق است * پس درمعرفت الحاد نموده است
وهر نفسيكه عارف بتوحيد ان ذات يكانه نظر بآثار
وافعال نكرد كافر است چنانچه اكر درذرات ملك
وملكوت نظر نمائي جميع را آيات مدله بر توحيد ان
سلطان أحديه ملاحظه كني ﴿ فاما دليل ثاني ﴾ برانكه
علم حق سبحانه وتعالى تابع معلومات نه انكه كفته اند
بدلائلي كه ازپيش كذشت ثابت ومبرهن شد كه علم
عين ذات حق است * بدون شائبه تخالف وتغاير يعني

ذات تمامه علیم است * وذات تمامـه سمیع است *
وهمچنین سائر صفات ذاتیه اکرچه بعضی ازعلماء کفتند
که نه عین ذات است ونه خارج از ذات زیرا اکر
کوئیم عـین ذات است بدون امتیاز نفی علم لازم اید
واین نقص است * ولکن مقصود این نیست بلکه
عوالم الهیه مالانهایه است * ودرهر عالم أسماء وصفات
حکمي دارد درعالم أحـدیه عین ذات است * ودرعالم
واحدیه ممتاز از ذات * واین مراتب أحدیه وعماد
واحدیه والوهیه لم یزل باقی وبرقرار بوده چنانچه شخصی
درحضوریکي از أولیاي الهي حدیث ﴿کان الله ولم یکن
معـه من شئ﴾ برزبان راند چـون ان واقف اسرار
مکنونه استماع نمود فرمود ﴿الآن یکون بمثـل ماقد
کان﴾ باري اکر علم حق سبحانه مستدعی ومستلزم
معلومات ومقتضي قابلیات أشیا بود ذات أو مسـتدعی
ومقتضي انست واین باطل است * زیرا طلب واقتضاء
مسـتلزم احتیاج است واحتیاج صفت ممکن است

نه واجب وحق سبحانه غني بالذات است *
﴿ وأما دليل ثالث ﴾ انكه كفته اند كه علم ممكن تابع
ومقتضى معلوماتست وبدون معلوم ممتنع ومحال است
واكر علم واجب نيز تابع ومستدعى معلومات بودآن
نيز علم ممكن است * واين واضح وثابت است كه انچه
درامكان است درحق محال است چه كه بهيچ وجه
مماثلت ومشابهت ومجانست وموافقت مابين خالق
ومخلوق ووجوب وامكان وحق وخلق نبوده ونيست
زيرا لم يزل صفت حق سبحانه قدرت وعزت وغناء
بحت بوده وشأن مخلوقات وممكنات ذلت ومسكنت
وفقر صرف وانچه صفات ذاتيه كه ازبراي ممكنات
وموجودات ثابت است * انجوهر الجواهر وحقيقة
الحقائق درعلو تنزيه وسمو تقديس خود ازان صفات
منزه ومبرا است * دراين صورت چه مناسبتي بين
وجوب وامكان وحق وخلق بوده * پس باين دليل علم
حق تابع معلومات نبوده ونيست زيرا علم ممكن

مستدعی آن است ﴿ وأما دلیل رابع ﴾ انکه کفته اند
اکر اعیان وقابلیات أشیاء درذات حق موجودند عین
ذات حقند پس قابلیات وحقائق نیستند زیرا واضح
ومبرهن است * که عالم غیر معلوم است * بلی عالم عین
معلوم است * واین علم شئ است بنفس خود * وأما
بغیر خود البته غیر معلوم است * پس اکر این حقائق
وأعیان عین ذات است بدون تکثر واختلاف پس
معلومات نیستند چکونه طالب وجود باشند * وحال
انکه ذات حق سبحانه موجود است واورا احتیاج
علی حده نباشد بوجود باري باین دلائل که ذکر شد
تمسك وتشبث جسته وثابت نموده اند که علم حق تابع
معلومات نبوده تانفسی معتقد براین کردد که حقائق
وأعیان مخلوق ومجعول نیستند چه که استدلال نموده اند
که علم از صفات قدیم است ومعلومات درحضرت علم
ثابت وبوجود علمی موجود بوده اند وبقدیم جعل
تعلق نکیرد زیرا مجعول مستلزم حدوث است * خلاصه

مطلب آنکه در علم دو ملاحظه نموده اند یك ملاحظهٔ عینیت وحقیقت ودیکر ملاحظهٔ فعلیت چنانچه از ذکر علم علمیکه عین ذات حق است قصد کنند ویا علمیکه تابع ومتعلق بمعلومات است اراده نمایند أول را قدیم وعین ذات حق دانند وثاني را حادث وعین أشیاء ملاحظه نمایند ودلیل بسیاري براین مطلب ذکر نموده اند ولکن این رساله کنجایش ذکر ندارد * باري ازاین جهت که علم متعلق بمعلوماترا حادث دانند معلومات را که حقائق وقابلیات أشیاء است نیز حادث ومجعول ومخلوق دانند * وهمچنین کفته اند که قابلیات ومقبولات دریك زمان موجود شدند ودریکحین منجعل کردیده اند مثلا کفته اند که جمیع أشیاء مرکبند ازدو چیز یکي قابل ودیکري مقبول ومقصود ازمقبول مادّه وهیولا است ومراد از قابل هیئت وصورت که آن مادّه را ازحیزلا تعین واطلاق بتقید آورد وازلاحد بعرصهٔ حدود کشاند وبصورت مخصوصهٔ

معینه متعین کرداند مثلا درحروفات وکلمات ملاحظه
نمائید که ازدوشيء ترکیب شده‌اندیکي مادّه که مرکب
ومداد است ومقبول است ودیکري هیئت وصورت
حروفات وکلمات است که قابلست * حال این مادّهٔ
مخصوصه وهیئت مخصوصه دریکزمان خلق شدند
اکرچه مادّهٔ کلیه قبل ازهیئت مخصوصه خلق شده است
چنانچه مشهود است که قبل ازوجود این صور واشکال
مخصوصه درخارج مرکب بوجود خارجي موجود بوده
وبصورت معینه وهیئت مخصوصه متعین نکشته
ولیاقت صور کل حروفات واستعداد وصلاحیت
تشکل بهیئت جمیع کلمات داشته منحصر ومخصوص
[illegible] همچنین هیئت وصورت

کلیه نیز باهم خلق شده زیرا ممکن نبوده ونیست که شیٔ وجود خارجي داشته باشد وهیئت متصور نباشد * زیرا مادّه وهیولا دروجود محتاج صورت است وهیئت وصورت درظهور محتاج ماده است * چنانچه کفته اند *

هیولا در بقا محتاج صورت

تشکل کرده صورت را کرفتار

واین دور باطل نیست واین را بمتصادقان ومتضایفان تعبیر نموده اند زیرا دور باطل آن است که شیٔ موقوف بچیزي بود که آن موقوف باوست دریکرتبه یادورتبه وچون مشهود شد که مادّۀ مخصوصه وهیئت مخصوصه دریکحین خلق شده وهیئت کلیه ومادّۀ کلیه نیز دریك آن خلق شد * پس قابلیات ومقبولات دریکزمان موجود شدند * وتقدمي جز بالذات درمیانشان نیست * واما انچه ازپیش کذشت که اکر ایجاد وحدوث بحقائق وقابلیات تعلق کیرد اکراه

واجبار درآفرینش حق وغني مطلق لازم آید * واین منافي عدالت کلیه ورحمت منبسطهٔ الهیه است * زیرا اگر حق سبحانه قابلیتي را ازسجین وقابلیتي را ازعلیین خلق فرماید عدالت ربانیه مشهود نگردد این حرفي است تمام ولکن کسانیکه قائل بحدوث حقائق وقابلیات گشته اند براند که خلق وایجاد وفعل حق نسبت بجمیع مجعولات ومخلوقات یکسانست بدون فرق وتفاوت ولکن مجعولات ومفعولات هرکدام برضا وطلب خود رتبهٔ ازوجود را قبول نموده اند * مثلا درشمس وأشعهٔ ان ملاحظه نمائید که نسبت افاضه وفعل أو بجمیع أشعه یکسان است ولکن أشعه بطلب ورضاي خود بعضي درصدهزار فرسنك دور ازشمس مقرگزیده اند وبعضي درقرب وحول شمس طائف گشته اند * حال ملاحظه نمائید أشعهٔ که ازشمس سیما دراطراف واکناف ومحل بعید ومکان قریب منتشر وپراکنده گردیده اند * نه این است که شمس

بعضی را درقرب جمال خود وبعضی را درمکان بعید
قرارداده * بلکه بهیچ وجه درافاضهٔ وجود تفاوت
وتوفیر بهیچ یك نگذاشته وجمیع رابیك تجلی
ظاهر نموده ولکن هرکدام بطلب خود مقام
ومرتبه را قبول نموده وهمچنین آنچه از پیش گذشت
که اگرحقائق موجودات معدوم صرف بودند
چگونه موجود شدند وحال آنکه عدم را لیاقت
وجود نه چه که اتصاف شيء بنقیض خود ممکن نبوده
ونیست درجواب گفته اند که این حقائق وقابلیات
معدوم صرف نبوده بلکه درمرتبهٔ امکان بوجود
امکاني موجود بودند ولکن نه بوجود أعیاني وفرق
درمیان وجود أعیاني ووجود امکاني بسیار است دیگر
ذکران سبب تطویل گردد * باري بعضي ازعارفین
که بسموات معاني عروج نموده اند أعیان وحقائق
وقابلیات را قدیم وغیر مجعول دانند وبعضی دیگر
از واردین شریعهٔ علم وحکمت ماهیات وحقائق را

مجعول ومخلوق وحادث شمرند * وابن عبد فاني بيانات
واستدلالات هر دوطائفه را باتم بيان وأكمل تبيان
دراين رساله ذكر نموده ولكن درنزد خود اين عبد
جميع اين بيانات ومطالب ومقامات ومراتب درمرتبه
ومقام خود تمام است * بدون مشاهدهٔ خلل وفتوري
زيرا اكرچه منظوريكي است ولكن نظرات
عارفين ومقاماتشان متفاوتست وهر نظري بالنسبه
بمقام ومرتبهٔ كه ناظر درانمقام واقف است تمام
وكمال است * وبدان أي عاشق جمال ذي الجلال
كه اختلاف أقوال أوليا ازاختلاف تجليات أسماء حق
واختلاف مظهريت است * زيرادركينونت هر مرآني
ازمرايا صفات حق وحقيقت هر مظهري ازمظاهر
غني مطلق اسمي از أسماء حق بر سائر أسماء سلطنت
نمايد اكرچه انسان بخلعت ﴿لقد خلقنا الانسان في
أحسن تقويم﴾ سرافراز كشته وقيص روحاني
﴿فتبارك الله أحسن الخالقين﴾ دربر نموده *

چه که حضرت حق سبحانه هر شئ از ممکنات
وموجودات را باسمی ازأسماء تجلی فرموده چنانچه
بعضی ازأولی العرفان گفته اند که ملائکه مظاهر
سبوح وقدوسند وشیاطین مظاهر یامضل ومتکبرند
وهمچنین سائر أشیاء هر کدام درظل تجلیات اسمی
ازأسماء حق موجودند * واگر این لطیفهٔ ربانی ودقیقهٔ
صمدانی یك آن ازشئ منقطع شود البته معدوم صرف
ومفقود بحت گردد ولکن انسان مطلع الفجر است
یعنی بدایت روز وحدت وهدایت است وانتهاء لیل
کثرت وضلالت ومرآت منطبعه ازجمیع أسماء
متضادهٔ متغایره است * ومنبع ظهور کل صفات
الوهیت وربوبیت است * زیرا عالم انسانی عالم کلمات
تامات است این است که میفرماید ﴿ خلق الله آدم علی
صورته ﴾ أي علی هیئة أسمائه وصفاته * باری باوجودانکه
مطلع ظهور کل أسماء الهیه ومشرق طلوع کل صفات
ربانیه است لکن یك اسم ازأسماء الهیه دراواشد

ظهوراً واً كبر بروزاً است كه كينونتش ازان اسم
بدء شده وبان اسم عود نمايد خلاصهٔ مطلب انكه
بعضي ازأولياي الهي چون تشعشع أنوار جمال باقي را
درعلو تنزيه ورفرف تقديس بچشم باقي ملاحظه نمايند
لهذا ازشئونات كل عوالم ذات أحديه را تسبيح
وتقديس نمايند زيرا كه دركينونات اين هيا كل صمداني
أسماء تقديس وتنزيه تجلى نموده وبعضي ازعارفين أسرار
خفيهٔ مظاهر أسماء الوهيت وربوبيتند * اين است
كه دراينمقام أنوار جمال رب الارباب را بي وجود
مربوب وخالق را بدون مخلوق وعليم رابي معلوم
مشاهده نمايند * واما بعضى ازواقفان رموز أحديه
اگرچه درأفئده وحقائقشان يك اسم ازأسماء الهيه اشد
ظهور است ولكن ازهر اسمى ازأسماء حق وصفتي
ازصفات غني مطلق دركينونتشان عكسي مشهوداست
وأنواري مشهور ازاين جهت درمقام تنزيه صرف
وتقديس بحت كه ميفرمايد (كان الله ولم يكن معه من

شيء ﴾ آن ذات أحديت را قديم بالذات والصفات
مشاهده نمايند لكن منزه ازوجود معلومات وحقائق
موجودات * ودراين رتبه ماسوى الله را معدوم صرف
ومفقود بحت شمرند * اين است دراقعام حقائق
وموجودات وممكنات را حادث بينند قديمي جز ذات
حق موجود ندانند * ودرمقام ديكر كه مقام تجليات
اسم عليم وأسماء الوهيت وربوبيت است * حقائق
أشياء را نيز قديم شمرند * وعلم را تابع معلومات ملاحظه
نمايند * أي سالك مسالك هدايت درمغرب نيستي
وفنا متواري شوتا ازمشرق هستي وبقاطالع شوى وسر
درقميص فقر وافتقار ازماسوى الله فرو بر تا ازجيب
رحمت ذوالجلال سربرارى ودرهواي عشق وجذب
پرواز كن تابرفرف علم وحكمت صمداني عروج نمائي
وچشم را ازغبار تيره عوالم ملك وملكوت پاك
وطاهر كن وبعين الله الناظره وبصر حديد درصنع
جديد بديع الهي مشاهده فرما تا اين أسرار مستوره

ورموز مخفيه الهيه را بي حجاب ونقاب ملاحظه نمايي
ودرجنت أحديه كه مقام اتحاد كل كثرات است *
نظر برجوع بواحد حقيق وارد كردي * اين است
نصيب نفوسيكه بانفاس قدسي مؤانست جسته اند
اذاً فاسع بذاتك وروحك وقلبك وفؤادك الى هذا
المعين الذي تجري منه سلسبيل حكمة الله الملك
العزيز الوهاب *

﴿ وأما ﴾ مقصود ازمعرفت بدان أي سالك سبيل
هدى كه أبواب معرفت كنه ذات حق مسدود است
بر كل وجود وطلب وآمال دراين مقام مردود هركز
عنكبوت أوهام براغصان عرفان حقيقت عزيز علام تنند
وپشهٔ خاك پيرا من عقاب افلاك نكردد حقيقت نيستي
چكونه هويت هستي را ادراك كند وفناء صرف
چكونه برجوهر بقا واقف كردد زيرا كه لطائف
حقائق جوهريات موجودات وبدائع جواهر مجردات
ممكنات بكلمهٔ امراو وآيتي ازآيات أوخلق شده وبيك

تجلی ازاشراقات شمس مشیت او موجـود شـده ۞
واکر متعارجین بسماء عرفان ومتصاعـدین منکوت
حکمت واتقان ببقاء ذات أحدیت درهوای بی منتهای
معرفت کنه آن جوهر الجواهر پرواز نمایند ۞ البته
شبری طی ننمایند وبحقیقت را پی نبرند ۞

جمله ادراکات برخرهای لنك

حق سوار باد پرّان چون خدنك

اینست که سید الاولین والآخرین دراینمقام اظهار عجز
وفقر را کمال علم وغایة القصوی حکمت دانسته اند
واین جهل را جوهر علم شمرده اند چنانچـه میفرماید
﴿ ماعرفناك حق معرفتك ﴾ وهمچنین میفرماید ﴿ رب
زدني فیـك تحیراً ﴾ ودر اینمقـام جز حـیرانی صرف
وسرکردانی بحت تحقق نیابد زیرا ادراك شیء مرشیء را
منوط بدو چیزاست ﴿ أول ﴾ احاطه است یعنی تاشیء
برشیء احاطه ننماید أبداً ادراك کنه أو نتواند ۞ واین
معلوم است که هیچ نفسي برذات حق احاطه ننموده

تا بكنهش پي برد ويا از رياض عرفان حقيقت ذاتش
رائحهٔ استشمام نمايد وعلم وادراك بي احاطه تحقق نيابد
﴿ وثاني ﴾ مشابهت ومماثلت است يعني تا شيء مشابهت
بشيء نداشته باشد بهيچ وجه تصور حقيقت آن نتواند
چه كه فاقد مراتب وعوالم آنست چگونه تواند تعقل
وتصوران نمايد مثلا حيوانات ونباتات وجماد هرگز
تصور حقيقت انسان نتوانند * زيرا من حيث الحقيقه
درميان انسان واين أجناس بهيچ وجه مشابهت
وموافقت نبوده ونيست واين بسي واضح ومبرهن است
كه ازبراي ذات حق سبحانه هيچ شبهي ومثلي
ونظيري نبوده ونيست * زيرا مشابهت درنزد حكما
موافقت دركيف است وتادوچيز دركيف موافق
ومطابق نباشند انرا مشابه نتوان گفت * مثلا هرگز روز
روشن نوراني را بشب تيره ظلماني تشبيه نتوان نمود
ونار مشتعلهٔ موقده را بمياه منجمده مثال نتوان زد *
زيرا دركيف كه آن درخشندگي وتيرگي واشتعال

وافرد كيست موافق ومطابق نيستند ولكن اكر كوئي كه اين ياقوت أحمر چون سراج منير متلألأ است اين تشبيه موافق افتد زيرا در كيفيت كه آن در خشندكى است مطابقند وكيف از جملهٔ اعراض است كه حال وعارض أجسام كردد * واين ثابت ومحقق است كه ذات حق جسم نيست تامحل اعراض شود ودر كيف موافقتي از براي أو تصور كردد * تامشابهى از براي أو تحقق يابد وآن مشابه ادراك كنه ذات حق سبحانه نمايد وبحقيقتش پي برد فسبحان الله عما يقول الواصفون في وصفه علواً كبيراً پس مقصود از عرفان در اين حديث شريف معرفت كنه ذات حق نبوده ونيست چه كه ازحيز امكان خارج است * بلكه مقصود معرفت آثار وتجليات ان غيب اقدس امنع بوده وهست * زيرا هرچه عقول مجرده ونفوس زكيه صافيه طي عوالم عرفان نمايند جز مراتب آيه مدله برسلطان أحديه كه در حقائق

انسانیه ودیعه گذاشته شده ادراك نماید وانچه بجناح
نجاح درفضای بی منتهای علم وشهود پرواز نمایندجز
أحرف کتاب نفس خودنخوانند این است که میفرماید
﴿ اقرأ كتابك كفى بنفسك اليوم عليك حسيباً ﴾
مثلا دردائره ملاحظه نمائید که انچه پرکارسیر وحرکت
نماید جز برحول ان نقطه که مرکزان دائره است
دوران نماید وان آیه متجلیه درحقیقت نفوس ملکوتیه
بعینه حکم آن نقطه دارد که جمیع حواس ومدارك انسان
حول آن آیه لاهوتیه طائفند ولکن این آیهٔ متجلیه
ازشمس هویه وامانت سلطان أحدیه درحجبات
وسبحات أنفس محتجب ومستور است * چون شعله
نورانی که درغیب شمع وسراج قبل ازاشتعال منطوی
ومکنونست وتااین نیّر سماء توحید درمغرب حقائق
انسانیه متواریست هیچ نفسی از شئون لاهوتیه
که درغیب حقیقت انسان مکنونست واقف نه * این است
که چون شمس هویت ازمشارق قیومیت طالع ولائح

گردد نفوسيكه بعرفان اين مطالع عزّ أحديه ومشارق
صبح الهيه فائز شده درظل تربيتشان تربيت شوند
تا آن آيت رحمن چون صبح أنوار ازجيب حقائق
نفوس مطمئنه سربرارد ورايت ظهور براعلام قلوب
برافرازد * واين مشارق أنبياء وأولياي حقند كه شمس
حقيقت ازاين أفق بركل شيء افاضهٔ فيوضات نامتناهيه
ميفرمايد وسالك چون باين مقام أعز أعلى فائز شد مهبط
أسرار مكنونهٔ الهيه ومطلع أنوار غيبيهٔ صمدانيه گردد
درهر آني بجنت بديعي داخل شود * ودرهر لحظهٔ
بنعمت جديدي مرزوق گردد صدر منشرح را لوح
محفوظ الهي مشاهده كند كه دراو اسرار ما كان وما
يكون مستور است * وقلب منير را مرآت صافيهٔ
منعكسه ازصور كل عوالم ملاحظه نمايد * جميع حجبات
عوالم كثرت وظلمت را بيك شعله نار محبة الله
بسوزاند * باري مقصود ازمعرفت دراين حديث
قدسي معرفت ظهور حق است ازاين مشارق قدس

أحديت يعني انبياء وأولياي الهي والا كنه ذات أو
لم يزل معروف نفسي نبوده ونخواهد بود ء أي سالك
سبيل محبوب بدان أصل مقصود در اين حديث قدسي
ذكر مراتب ظهور وبطون حق است در اعراش
حقيقت كه مشارق عزهويتند * مثلا قبل از اشتعال
وظهور نار أحديه بنفسها لنفسها درهويت غيب مظاهر
كليه است ء ان مقام كنز مخفي است وچون ان
شجرهٔ مباركه بنفسها لنفسها مشتعل كردد وان نار
موقدهٔ ربانيه بذاتها لذاتها برافروزد ان مقام ﴿ فأحببت
ان أعرف است ﴾ وچون از مشرق ابداع بجميع أسماء
وصفات نامتناهيهٔ الهيه بر امكان ولا امكان مشرق كردد
ان مقام ظهور خلق بديع وصنع جديد است كه مقام
﴿ فخلقت الخلق است ﴾ وچون نفوس مقدسه حجبات
كل عوالم وسبحات كل مراتب را خرق نمايند وبمقام
مشاهده ولقا بشتابند وبعرفان مظهر ظهور مشرف آيند
وبظهور آية الله الكبرى في الافئده فائز شوند

در ان وقت علت خلق ممکنات که عرفان حق است
مشهود کردد * پس ثابت ومبرهن شد که مقصود
ازعرفان معرفت مظاهر أحدیه است چه که جمیع
مراتب ومقامات بعنایات این هیاکل مقدسه میسر
کردد * واین أبواب لم یزل بروجه عباد مفتوح بوده
ولکن ناس خودرا باشتغال شئونات مؤتفکه ازعنایات
یوم الوصال محروم نماند چنانچه دراین أیام شمس
ولایت ازافق أبهی مشرق ولائح است وباین کلمات
لاهوتیه ناطق ﴿ قد فصلت نقطه الاولیه قامت الالف
الالهیة وظهرت ولایة الله المهیمن القیوم ﴾ ولکن کل
ازأوغافل وبهوای خود مشغول * فوالله الذي لا إله الا
هو اکر نفسی رائحهٔ ازاین ریاض استشمام نماید البته
بجان بکوشد که شاید ازاین بحر بی پایان نصیبی برد
اکرچه دراین أیام نه چنان عباد ازجوهر مقصود
محتجب کشته اند که بذکر دراید جز اکتساب
شئونات دنیهٔ زائله علوی ندانند وغیر ازجمع زخارف

قانیه عرتي نخواهند از حصن حصین محکم دور
جسته اند ودر بیت عنکبوت که أوهن بیوتست ماوی
نموده اند * بقطرهٔ ماء منتنهٔ اجاج ازبحر البحور عذب
مواج کذشته اند * وبظلمت لیل دهماء ازضیاء نیر
أعظم أعلی غافل کشته اند باوجود انکه در کل حین
ببصر ظاهر بی اعتباري این خاکدان ترابي را
مشاهده میکنند * فوالله اکر أقل ازلمح بصر تفکر
نمایند البته چون برق ساطع ازامکان وما فیها بکذرند
وازاین کذشته باین عقل جزئي بر فطور اراده نموده اند
مقامات ومراتبي راکه از عقول کلیه مستور است
ادراك نمایند وچون این مراتب درتنکنای عقل
سقیمشان نکنجد انکار کنند باوجود انکه جمیع اعضا
وجوارح وارکانشان شهادت برحقیت ان مراتب
ومقامات دهند ان شاء الله امید وارم که ازانفاس قدس
رحمن که از یمین سبحان ساطع است نفوسي در ظل
حق محشور شوند که بقدمي ازسدرة المنتهاي عوالم

عرفان درکذرند ﴿وليس ذلك على الله بعزيز﴾ چه قدر حسرت وتأسف است * ازبراي انسان که ازفضل أكبر محروم ماند * دراين فصل ربيع الهي که أشجار جنان باوراق ورياحين حکمت مزين کشته وعندليبان رياض هويت ببدائع الحان برافنان شجرهٔ طوبى درتغني وترني وسلطان کل درانجمن بلبلان شيدا کشف نقاب وخرق حجاب فرموده فطوبى للفائزين * أي حبيب اين بال وپردهم شکستهٔ کل آلوده را که ازقدم عالم حکايت ميکند بريز تا پرهاي عز توحيد دراين فضاى وسيع وسماء منيع پرواز نمائي بجان بکوش تا بمائدهٔ بديعه که ازسماء هويه درنزول است متنعم کردي وبفوا که قدسيه ازشجرهٔ لاشرقية ولا غربية مرزوق شوى * اين طيور آشيانهٔ حيرت را شوري ديکر درسراست * واين آوارکان سبيل محبوب را جذبي ديکر دردل بايد چهار تکبير برما کان وما يکون زد وعزم کوى جانان کرد چشم را ازغير دوست

بربست وبجمال مشهود کشود وسامعه را از کل اذکار پاك ومطهر ساخت تا ازمزامیر آل داود الحان بدیع ملیك محمود استماع نمود *

اي خـداي برعطاي ذوالمنن
واقف جان ودل واسرار من
درسحرها مونس جانم توئي
مطلع پرسوز وحرمانم توئي
هر دلي پیوست باذکرت دمی
جزغم تو می نجوید محرمي
خون شود ان دل که بریان تو نیست
کور به چشمی که کریان تو نیست
در شبان تیره وتار اي قدیر
یادتو دردل چه مصباح منیر
ازعنایاتت بدل روحي بدم
تاعدم کردد زلطف توقدم
درلیاقت منکرو درقدرها

بنگر اندر فضل خود ای ذوالعطاء

این طیور بال و پر اشکسته را

از کرم بال و پری احسان نما

﴿تم﴾

﴿در لوح دیگر (١)﴾

این رساله در سن صباوت (در ادرنه) مرقوم شده است

در بعض مواقع بعضی تعبیرات نظر بمشرب بعضی

ذکر شده است * ملاحظه حقیقت مقصود

باید بشود که چون سریان روح

در عروق و شریان کلمات جاری

و ساریست * دیگر هرجا

هستی در پناه حق باشی

﴿ع ع﴾

(١) این عبارت در لوح دیگر صادر چون راجع

باین لوح بود لهذا درج شد